

Két Magyarország?*

14

Az Osiris Kiadó felkérésére készített *Magyarország története a XX. században* című munkám, amely 1999 tavaszán jelent meg, nem várt sikert aratott. Gyurgyák János, a kiadó igazgatója ezen felbuzdulva már 1999-ben újra kiadta először 1991-ben megjelent Bethlen-biográfiamat, valamint 2000-ben Bethlen válogatott politikai írásait és beszédeit. Régi munkáim megjelentetése mellett János, aki ezekben az években lett a barátom, további lehetőségeket ajánlott. Először arra kért, hogy könyvemhez, amelyet egyetemi tankönyvként is akkreditáltatott, készítsek szöveggyűjteményt. Mivel ilyen akkor még nem létezett, és oktatóként a hiányát én is éreztem, felkérésének örömmel tettem eleget. Volt tanárom, az időközben nyugdíjba vonult és olykor betegeskedő Nagy István készsége közreműködésével, akinek ez anyagilag is jól jött, a kétkötetes és együttesen több mint 1000 oldalas szövegválogatás 2000 őszére meg is jelent. A nyolc részre tagolt munka első dokumentuma a Ferenc Ferdinánd elleni sikeres merénylettel foglalkozik, az utolsó pedig a NATO-hoz való 1999-es csatlakozásunkkal. S a kettő között további 321 dokumentum: a mindenkori meghatározó pártok jellegzetes programjai, a legfontosabb törvények és rendeletek, az országunkkal kapcsolatos nemzetközi döntések, valamint szerződések és sok egyéb. Például Horthy 1919. november 16-i Gellért téri beszéde és 1944.

október 15-i felhívása; Mindszenty 1956. november 3-i rádiószózata; a TIB 1988-as felhívása Nagy Imre és mártírtársai újratemetéséről vagy Bokros Lajos 1995-ös konszolidációs programja.¹

Alighogy ezzel a munkával elkészültem, János, aki ekkortájt nap mint nap az Országos Széchényi Könyvtárban dolgozott, ahol én is gyakran megfordultam, újabb javaslatokkal állt elő. A francia *Que sais-je?* sorozat mintájára 5–8 éves zsebkönyvek kiadását tervezte közérdeklődésre számot tartó témákról, kevés jegyzettel, közérthető nyelven. 2000-et írtunk, a trianoni békeszerződés aláírásának 80. évfordulóját, úgyhogy szinte magától adódott a sorozat nyitó kötetének témája. A nyár végétől minden szabad időmben ezen dolgoztam, s a téli szünet végére el is készültem. A 2001 tavaszán megjelent kis kötettről, amely – kiegészítve dokumentumokkal – azóta több kiadást ért meg, nagyon elismerően nyilatkozott Fejtő Ferenc,² s mellette Hahner Péter az *Élet és Irodalom*-ban, Hovanyecz László a *Népszabadság*-ban, Csóti Csaba a tatabányai *Limes*-ben, Nándorfi Gergely a *Heti Válasz*-ban és Gombócz István a né-

* Részlet a szerző *Hetven év. Egotörténelem 1951–2021* című visszaemlékezésének 2. kötetéből, amely az ez évi könyvhétre jelenik meg.

¹ Romsics Ignác (szerk.): *Magyar történeti szöveggyűjtemény 1914–1999*. I–II. köt. Budapest, 2000, Osiris Kiadó.

² Juszt László: A szabadság nem sült galamb. Fejtő Ferenc a politika piacáról és humoráról. *168 óra*, 2001. július 5. 20.

metországi *Philologia Fenno-Ugrica* hasábjain. Egyetlenegy recenzió, Keresztes Lajos azonban, aki néhány évvel korábban egyik-másik egyetemi órán is felbukkant az ELTE-n, vitatta könyvem alapkoncepcióját és több megállapítását. Szerinte a Monarchia és a történelmi Magyarország belső problémái nem voltak olyan mértékűek, hogy a felbomlás ezekkel lenne magyarázható; nem igaz, hogy „a háború végére minimálisra csökkent a Monarchia csapatainak harcértéke”, továbbá nem adok választ a „Trianon előzményei közül a legfontosabb kérdésre”, „nevezetesen arra, hogy az 1918. október 31-én hatalomra jutott Károlyi Mihály miért bomlasztja fel a honvédelemre még kész alakulatokat. Érthetetlen módon e sarkalatos problémánál a szerző megelégszik a kritikus pillanatokban szinte teljes alkalmatlanságát bizonyító Jászi mentegetőzéseivel, hogy hittek Wilsonban és az antant demokratikus közvéleményében.”³

A szerző cikkének a szemléletét, amelynek az ekkor már markánsan jobboldali jellegű és kormánypárti *Magyar Nemzet* biztosított fórumot, s amely az 1920 utáni Trianon-diszkurzus felelősségáthárító jobboldali propagandaszólamait elevenítette fel, egyre többen osztották. Egy másik régi diákom, aki szöveggyűjteményemet – ugyancsak a *Magyar Nemzet*ben – egészében véve nagyon pozitívan, mint egy új, „majdani tisztességes történelemkönyv” kiindulópontját értékelte, recenziójában megjegyezte, hogy helytelen volt az első kötet címlapjára egy olyan ké-

pet tenni, amely a sapkájukat őszi rózsával díszítő katonákat ábrázolja. Ez ugyanis azt sugallja, hogy párhuzamba állíthatók, illetve egyenértékűek a második kötet címlapjára került tüntető '56-os diákokkal. „A kettő egymás mellé állítása még mindig az alapvetően nem nemzeti érdekű történelemszemléletet tükrözi. 1918 ősze a következményeivel együtt legalábbis kétséges megítélésű, szemben a másik, vitathatatlanul pozitív ősszel.”⁴

Az ezredforduló éveiben több más fejlemény is a bal- és jobboldali hagyomány korábinál élesebb szembe kerülését és a nemzeti múlt jobboldali átértelmezésére irányuló törekvéseknek a felerősödését jelezte. Ennek rendjén nemcsak a baloldal kommunista, hanem demokratikus irányzatainak a diszkreditálására s ugyanakkor a jobboldal antidemokratikus irányzatainak és személyiségeinek a rehabilitálására irányuló célok is egyre világosabban körvonalazódtak. A nyomtatott sajtótermékek közül ezeknek a nézeteknek elsősorban a Bencsik András által szerkesztett és 1997-től *Magyar Demokrata* címen megjelenő hetilap, a tévéműsorok közül pedig az akkori Magyar ATV-n 2001-től jelentkező *Sajtóklub* (Bayer Zsolt, Bencsik András, Lovas István, Molnár Tamás, Tóth G. László) adott fórumot. 2000-ben jelent meg gróf Edelsheim Gyulai Ilona apologetikus hangvételű memoárja apósa kormányzói működéséről, amelyet példaként állított az alig tízéves magyar köztársaság elé. A MIÉP ugyanakkor kezdeményezte Bárdossy László re-

³ Keresztes Lajos: Két könyv Trianonról. *Magyar Nemzet*, 2001. június 9. 34.

⁴ Ungvári Zsolt: Romsics Ignác szöveggyűjteménye. Tanári segédlet vagy olvasókönyv? *Magyar Nemzet*, 2000. június 17. 35.

habilitálását, míg mások Hóman Bálint akadémiai tagságának helyreállítását követelték. A 2001-ben alakult Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom (Toroczkai László) és az ugyanekkor megszerveződött Magyar Revíziós Mozgalom (Budaházy György) nyíltan követelte a határmódosítást. Ugyanezt sugalmazták a különböző irredenta jelképek, például az autók szélvédőjére ragasztható Nagy-Magyarország-matricák és az ország számos településén felállított Trianon-emlékművek a „Nem, nem soha”, „Így volt, így lesz”, „Semmi sem örök” és hasonló jelszavakkal. Eközben készült a 2002 tavaszán átadott Terror Háza Múzeum, amely sokak szerint – szerintem is – összemosta a Rákosi- és a Kádár-korszakot, s mindkettő alapjellemezőjének a „terror” tekintette. Egyike voltam azoknak a történészeknek, akik ezt egyoldalúságnak tartották, és nyilvánosan is helytelenítették. „Ha megelőzte volna a ház fölállítását valamiféle szakmai diskurzus – nyilatkoztam 2002 márciusában –, akkor talán nem Terror Háza épül, hanem mondjuk a Kommunizmus Magyarországon Múzeum vagy Magyarország a Szovjet Blokkban kiállítás, amelynek egyik aspektusa feltétlenül a terror és a represszió lett volna, ám nem szűkítette volna le csak erre a történelmet.” „Ha rajtam múlt volna – tettem hozzá –, én egyébként az 1956-os forradalomnak és szabadságharcnak állítottam volna múzeumot.”⁵

Az 1998 és 2002 közötti Orbán-kormány korábbiaknál hangsúlyosabb nemzeti elköteleződésével, így például a határokon kívüli magyarokat

anyagilag is támogató 2001-es státustörvénnyel, amely ekkor még egyáltalán nem jelentette az Európa-eszme megkérdőjelezését és háttérbe szorítását, maradéktalanul egyetértettem, s ennek többször hangot is adtam. „[...] amíg léteznek határok – nyilatkoztam például 2002 tavaszán –, addig a határokon kívül élő magyarságnak minden segítséget meg kell adni.” A „kulturális magyar nemzet újraegyesítésének a lehetőségét” – tettem hozzá –, „az EU-hoz való csatlakozás” oldhatja meg, melyen belül „a határok jelentősége minimalizálódik”.⁶ A jobboldali sajtóban megjelenő önsajnálatot és az érzelmeiktől hevített, bűnbakkereső attitűdöt azonban kárhoztattam. Ehelyett azt tartottam volna helyesnek, ha történelmünknek ehhez a tragikus eseményéhez is racionális módon közelítünk, elfogadjuk adottságként, és megtanulunk „méltósággal együtt élni vele”. „A szellemet – utaltam a fel-felbukkanó revizionista reményekre és a fű alatti követelésekre – igen könnyű kiengedni a palackból, visszaparancsolni azonban sokkal nehezebb.” Ahogy Trianon-könyvem utolsó bekezdéseiben, úgy nyilatkozataimban is Szekfű Gyula és Bibó István 1945 utáni útmutatására hivatkoztam követendő példaként. Vagyis arra, hogy – szakítva a határrevíziós tervekkel – a magyarságnak alkalmazkodnia kell a mindenkori európai rendhez, ugyanakkor felelősséget kell éreznie és gyakorolnia „a határokon túli magyarság sorsával szemben”.⁷

⁶ Nagy István Attila: A kulturális magyar nemzet újraegyesítése. *Kelet-Magyarország*, 2002. március 2. 9.

⁷ Gréczy Zsolt: A szellemet könnyű kiengedni, de nehéz visszaparancsolni. *Magyar Hírlap*, 2001. június 7.

⁵ Szále László: Csak forgunk keserű levünkben. *Magyar Hírlap*, 2002. március 9.

Megnyugtató, hogy Sütő András, akit egyik marosvásárhelyi előadásom után ekkortájt ismertem meg személyesen, többször biztosított egyetértéséről. 2001-es Trianon-kötetemet, amit megküldtem neki, meleg hangú levélben köszönte meg. Könyvem – írta – „alapmű, nemzeti tankönyv”, „nemzetnevelő és a keserves magyar kiútkeresésben eligazító munka”. Hozzátette: „roppant szakadék tátong a magyar nép és tudós történései között. Döbbenetes az általános tudatlanság, s nem csupán a kétkezi munkások világában, hanem értelmiségi szinten is.” Levélét ezekkel a lényeglátó sorokkal fejezte be: „Trianonra nincs gyógyír. A Trianon-szindróma soha el nem múlik, de lényegesen enyhíthető a határon túli magyarság számára biztosított autonómiával, az önrendelkezés megvalósításával. Számodra ebben csak az lehet talán újdonság, hogy az általános határmódosítási álmok földjén kénytelen vagyok azt mondani: más járható út a távoli jövőben sem mutatkozik.” Sütő András 2006-ban meghalt; a sors megkímélte attól, hogy a magyar kormányférfiak fentiekkel ellentétes 2020-as kinyilatkoztatásaival és kegyeltjeik, köztük Erdélyből elszármazott vérei ámokfutásával kelljen szembesülnie.

Szellemi és politikai örökségünk szelektív felfogását és az ekkor már javában zajló szimbolikus kiszorítósdit – miközben a konzervatív hagyomány értéken kezelésével mélyen egyetértettem – ugyancsak károsnak tartottam, és véleményemnek többször hangot is adtam. „A problémát – válaszoltam Gréczy Zsoltnak, *Magyar Hírlap* akkor még fiatal újságírójának 2000 februárjában

– én inkább abban látom, hogy szellemi örökségünk számontartói hajlanak a kizárólagosságra. Vagyis abban, hogy aki Tiszára és Bethlenre esküszik, az hajlamos Jászi Oszkár és Bibó István kiátkozására, s megfordítva. Pedig ők – szögeztem le azóta sem változó véleményem – együtt alkotják szellemi örökségünk vállalható, sőt vállalandó részét.”⁸ 2002 tavaszán, amikor a normális párbeszéd lehetősége már szinte megszűnt a két politikai tábor között, megismételtem emlékezetpolitikai krédóm. „Ha a politikában és egyébként is természetesnek tartjuk a pluralizmust – nyilatkoztam –, akkor azt is el kell fogadnunk, hogy akinek Kossuth neve hallatán lábad könnybe a szeme, az éppen olyan jó magyar (lehet), mint akié Széchenyi neve hallatán. S nem hazaáruló az sem, aki Tisza Istvánt becsüli, és az sem, aki Károlyi Mihályt.” Felvetettem, hogy állapodjunk meg egy virtuális nemzeti panteon 20. századi alakjaiban. Úgy gondoltam, hogy ebben Tiszának és Bethlennek éppúgy helye lenne, mint Károlyi Mihálynak vagy Nagy Imrének. Horthy, Gömböst, Bárdossyt azonban Szálásival együtt éppúgy kizártam volna tiszteletre méltó elődeink sorából, ahogy Rákosi Mátyást és Kádár Jánost is.⁹ Ezeket az emlékezetpolitikai meglátásaimat és javaslataimat az egyik francia lap is közölte.¹⁰ Foganatja azonban természetesen nem lett; a magyar politikai közösség két nagy

⁸ Gréczy Zsolt: A szellemi érték nem lehet kizárólagos. Beszélgetés Romsics Ignáccal. *Magyar Hírlap*, 2000. február 9. Kulturális magazin.

⁹ Szále László: Csak forgunk keserű levünkben, i. m. 9.

¹⁰ L'Histoire proie de la politique... *Courrier international*, Du 4 au 10 avril 2002, 23.

tömbjének múltképe egyre markánsabban tért el egymástól.

A 2002-es választásokhoz közeledve egyre többször hallottam: két Magyarország van, Szent Istváné és Kun Béláé. Előbbihez tartoznak a jó magyarok, akik hazafiak, utóbbihoz a rosszak, akik „idegen szívűek”. A „jó magyarok” – a Fidesz felszólításának engedelmességre – március 15-e óta kokárdát viseltek, az „idegen szívűek” nem. A két tábor előadásaimon és szemináriumaimon is elkülönült; a racionális párbeszéd lehetősége jószerével megszűnt. Ezzel a megosztó politikával szemben alakult meg 2002 márciusában a rövid életű Reszpublika Kör Csaba László, Hajdu Tibor, Huszár Tibor, Kende Péter, Lengyel László, Marosi Ernő, Poszler György, Pataki Ferenc, Radnóti Sándor és Vitányi Iván részvételével, amelyhez én is csatlakoztam, és amelynek alakuló ülésén a 20. századi magyar demokratikus hagyományról beszéltem. A szokásoktól eltérően ebbe nemcsak a szociáldemokráciát, hanem a népi mozgalom demokratikus és centrista ágát, az 1945 előtti és utáni kisgazdákat, valamint a kereszténydemokratákat is beleértettem. És ekkor is megismételtem, hogy „az Apponyi Alberttől és Andrássy Gyulától Tisza Istvánon át Bethlen Istvánig ívelő – liberális és autoriter jegyeket egyaránt felmutató – konzervativizmus [...] előtt nemcsak a jobboldali, hanem a baloldali demokraták is zászlót és fejet hajthatnak, még ha a 21. század körülményei között eszméik java folytathatatlan is”. A kádárizmussal és személy szerint Kádárral kapcsolatban kiemeltem, hogy „világos különbséget kell tenni az 1960-as évek elejéig tartó restaurációs és

durván represszív néhány esztendőszak, valamint az ezt követő autoriter és egyre megengedőbb jellegű negyedszázad között”. Félreértések elkerülése végett ehhez hozzátettem: „Ebből azonban egyáltalán nem következik, hogy akár az érett, akár a hanyatló kádárizmus beemelhető lenne a demokratikus hagyományvilágba. A kádárizmus mindvégig az antidemokratikus baloldaliság tradícióit folytatta, amely iránt ma valójában csak azért és csak annyiban érezhető nosztalgia, mert és amennyiben a doktrína néhány alapelvét áthágva pragmatista módon alkalmazkodott az emberek elvárásaihoz és a magyarországi adottságokhoz.”¹¹ Álláspontomat liberális demokrata és szocialista beállítottságú alapító társaimmal együtt abban összegeztem, hogy „[o]lyan reszpublikát akarunk, amelytől idegenek a tekintélyelvű törekvések, idegen a múlttal és a nemzeti jelképekkel való visszaélés, a másokat semmibe vevő nacionalizmus”.¹²

A választások előtti kampány felkészítésében direkt módon is belekeveredtem a politikába. Interjút adtam a holland *NRC Handelsblad*nak, amelyet az újságíró, Renée Postma nem teljes terjedelmében közölt, hanem csak szemelgetett belőle. Idézem összefoglalóját, amely így hangzott: „Romsics Ignác történész aggódik az országban jelentkező jobboldali trendek miatt. A szélsőjobboldali nézeteket valló Csurka István minden terep megkap a parlamentben ahhoz, hogy nacionalista és antiszemita

¹¹ Romsics Ignác: Demokratikus örökségünk. In uő: *Történelem, történetírás, hagyomány*. Budapest, 2008, Osiris, 279–280.

¹² Buják Attila: A Reszpublika Kör. *168 óra*, 2002. március 28. 24–25.

nézeteit hangoztassa. Pártjának, a MIÉP-nek a választási mottója: keresztény és magyar. »Vannak olyan politikai csoportosulások, amelyek primitív jobboldali tradíciókhoz nyúlnak, ezek nem demokratikusak, és elfogadhatatlanok. Amikor fiatal voltam, nem gondoltam volna, hogy alkalmam lesz még egyszer ezzel a gondolkodásmóddal találkozni«, így a történész. »Antiszemizmus létezik Magyarországon. Ezzel az USA-ban, Franciaországban és Németországban is találkoztam. A különbség azonban az, hogy ott nem tolerálják azt a fajta antiszemita hangot, ami nálunk félig elfogadott a közéletben úgy, mint a két világháború között is volt.« A történész szerint az a gond, hogy az Orbán-kormány visszanyúl a történelem néhány konzervatív, vallási és nemzeti eleméhez anélkül, hogy a baloldal tenne valamit is ellene. »A szocialisták meg vannak zavarodva, és nem mernek szembe-sülni a múlttal. Egyértelműen kifejezésre kellene juttatni intellektuális tradícióikat.« Valószínű, hogy nem mindent pontosan így mondtam. Az interjút angolul adtam, az újságíró ezt áttette hollandra, majd a Külügyminisztérium sajtófigyelője magyarra fordította. A lényegyet tekintve azonban hűen adta vissza a véleményemet, amivel még nyilvánvalóbbá tettem baloldali elkötelezettségemet és kritikus viszonyomat a jobboldalhoz, illetve annak kormányához. Gergely András volt egyetemi kollégám az ELTE-n, aki akkor hágai követségünket vezette, s a Külügyminisztérium sajtószemléjét megküldte számomra, erre és ennek várható következményeire vészjósló hangú magánlevelében figyelmeztetett is.

Minden igyekezete ellenére a Fidesz elveszítette a 2002-es választásokat, s májusban ismét szocialista-szabaddemokrata kormány alakult. A május 7-i népgyűlésen a Várban Orbán Viktor kijelentette: „Mi, akik itt vagyunk a téren, nem leszünk ellenzékben, mert a haza nem lehet ellenzékben, mert a haza akkor is van, ha idegen befolyás alá kerül, török és tatár dúlja, vagy ha nem a miénk a kormányzás lehetősége.”¹³ A beszéd egész hangütese és néhány kijelentése, mindenekelőtt a haza azonosítása a vesztes jobboldali ellenzékkel, megdöbbentett, és némileg meg is riasztott. Ez nem kevesebbet jelentett, mint azt, hogy a baloldal nem tartozik a nemzethez. Ez volt az első csúcspontja annak az ezredfordulótól körvonalazódó megosztó emlékezetpolitikának, amelynek különböző megnyilvánulásait interjúmban én már korábban is bíráltam, és amelynek következtében a frontvonalak egyre jobban megmerevedtek. Nemzetileg ugyan elkötelezett, ám egészében baloldali nézeteimmel én egyre inkább a senki földjén kezdtem érezni magam. A későbbiekben sajnos ennél durvább kijelentések is elhangoztak Orbán szájából. 2015 nyarán, szokásos tusnádfürdői beszédében például azzal vádolta a baloldalt, hogy „amikor csak teheti, ráront nemzetére”, és „Így tesz a mostani magyarországi baloldal is”.¹⁴

Ezek a fejlemények baráti kapcsolataimat is felbomlással fenyegették. Cimboráim közül érdekes módon nem Szakály Sanyival kerültem először szembe, aki mindig kerülte

¹³ <https://index.hu/belfold/var0507/>.

¹⁴ <https://index.hu/belfold/orbiet0723/>.

a konfrontációt, hanem Dobos Laci-val, az MTV, majd 2002-től a Duna TV elnöki titkárságvezetőjével, akit hozzám hasonlóan heves vérmérséklettel áldott meg a teremtő, s aki az évek során egyre inkább jobbra, voltaképpen a MIEP közelébe sodródott. Legalábbis ideológiai értelemben. Egyik vitánk során annyira felhergelttem magam, hogy felálltam, és bosszúsan otthagytam őket. Néhány hét után megenyhültem, hagytam magam megbékíteni, és újra elkezdtünk találkozgatni. A régi, őszinte és felhőtlen barátság azonban soha többé nem állt helyre. Bár voltak még szép együttléteink, beszélgetéseink egyre formálisabbá váltak, s végül a 2010-es évek közepére – legalábbis számomra – értelmüket veszítették.

Többé-kevésbé ugyanez zajlott le abban a társaságban is, amely Nagy Pista egykori tanítványaiból és a hozzá valamiért kötődő egykori főiskolásokból állt, s akik évente egyszer találkoztak általában Szentesen, az ottani levéltárban. Amikor nem Bloomingtonban, az Egyesült Államokban tanítottam, hanem itthon voltam, és tehettem, ide általában én is eljártam. Eleinte jókat diskuráltunk, mint az 1970-es években tanárunk irodájában, ám idővel ezek a beszélgetések is kezdték értelmüket veszíteni. Egykori diáktársaim közül Sipos Jóska, Lengyel Bandi, Varga Laci, én és még néhányan egyre inkább úgy éreztük, hogy jobboldali barátaink elfogultan kormánypártiak, s minden érvünk leperreg róluk. Ők pedig valószínűleg rólunk gondolkodtak ugyanígy. A 2000-es évek közepétől ezért ritkítottam részvét-elemet ezeken a találkozókon, s ha elmentem, kerülni igyekeztem a vitát.

Az éles politikai konfrontáció, amelynek hatása és következményei alól, ha akartam, sem tudtam volna magam kivonni, több más téren is megmutatkozott. 2002 februárjában tartottam akadémiai székfoglalómat a sokáig virulens, de nyilvánvalóan illuzórikus magyar birodalmi gondolatról. Előadásomat így fejeztem be: „Bár az elmúlt 10-12 évben több 1945 után eltemetett avítt, sőt ordas eszméről derült ki, hogy valójában csak tetszhalottak voltak, s koporsójukból kikelve ma ismét itt kísértének közöttünk, a birodalmi gondolat redivivusa napjainkig nem következett be. Valamennyiünk felelőssége, hogy ne is következzenek!”¹⁵ A tapsot követően Szabad György, aki a marginalizálódó MDF helyett ekkor már a Fidesz holdudvarához tartozott, gratuláció nélkül, feldúltan távozott. Hajdu Tibor viszont azt súgta a fülembe, hogy nagyon sajnálja, hogy Ránki György, akivel az 1970-es és 1980-as években sokat vitázott rólam és miattam a Horthy-korszak megítélésével kapcsolatban, nem érhetette meg ezt a napot.

Néhány héttel később történt, hogy felhívott Módos Péter, az *Európai Utas* főszerkesztője, és a hozzájárulásomat kérte ahhoz, hogy két és fél éves együttműködés után levegye nevemet a lapjáról. Természetesen hozzájárultam, és indoklást sem kértem, tudtam, hogy politikai elvárásnak tesz eleget. Közvetlenül az áprilisi választások előtt ülésezett a Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyv- és Folyóirat Kollégiuma, amely a támogatási összegekről dön-

¹⁵ Romsics Ignác: A magyar birodalmi gondolat. In uő: *Múltról a mának*. Budapest, 2004, Osiris, 158.

tött. A szakbizottságban vita alakult ki arról, hogy a markánsan baloldali beállítottságú *Mozgó Világ*, a *Beszélő* és más baloldali lapok kapjanak-e támogatást, s ha igen, milyen mértékűt. A vita egy pontján megjelent Jankovics Marcell, az alapprogram vezetője, és közölte: bárhogy dönthetünk, a *Mozgó Világnak* nyújtandó támogatást ő úgysem fogja aláírni. Bár a bizottságban én a Fidesz-kormány delegáltja voltam, ezt az eljárást elfogadhatatlannak tartottam. Ezért Kocsis András Sándorral, a Kossuth Könyvkiadó igazgatójával együtt tiltakoztam ellene, és tiltakozásunkat jegyzőkönyveztetjük is.

A fentiek világosan jelezték: az a történelemszemlélet, amelyet az 1970-es évek vége óta képviseltem, s amely a rendszerváltozás első évtize-

dében még széles körű elfogadásnak örvendett, az új évezred első éveire a jobboldal nacionalista csoportjainak szemében nemkívánatossá vált. Helyi értékem így akarva-akaratlanul módosult: a centrumból, amelynek a tábora egyre szűkült, balra tolódtam. S mindez négy év alatt történt. 1998-ban úgy jöttem haza Bloomingtonból, hogy örültem a Fidesz győzelmének, amelytől kisebb-nagyobb megbízásokat kaptam és fogadtam el. 2002 augusztusában úgy mentem vissza, hogy a Fidesz bukásának, amely elkönyvelt ellenfelének, ha nem ellenségének, örvendtem. Miközben én 1998-ban és 2002-ben egyaránt a magyar nemzethez tartozónak éreztem magam, és a múltunkról folyamatosan ugyanazt gondoltam.

páratlan oldal

www.es.hu

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**Kattintson
a www.es.hu-ra!
SMS-sel is
előfizethet!**

PUBLICISZTIKA,
FEUILLETON,
PRÓZA, INTERJÚ,
VERS, VISSZHANG,
KÖNYVKRITIKA,
MŰBÍRÁLAT,
GALÉRIA